

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Люльова Олексія Валентиновича

«Макроекономічна стабільність національної економіки: соціальні, політичні та маркетингові детермінанти»

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03. – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження та зв'язок її з науковими програмами.

Слабкі позиції України у міжнародних економічних рейтингах свідчать про необхідність посилення уваги до аналізу, оцінки детермінант макроекономічної стабільності, яка є необхідною передумовою забезпечення довгострокового сталого соціально-економічного розвитку. Сучасні дослідження сценаріїв соціально-економічного розвитку України доводять те, що аналіз макроекономічної стабільності та оцінка її впливу на рівень конкурентоспроможності країни повинні відбуватись не лише з урахуванням традиційних макроекономічних параметрів, але й з урахуванням соціальних, культурних, політичних, інституціональних чинників. Необхідність посилення конкурентоспроможності національної економіки, забезпечення зростання суспільного добробуту свідчать про необхідність нового осмислення проблематики досягнення цілей сталого розвитку у контексті забезпечення макроекономічної стабільності; формування принципово нового теоретико-методологічного базису забезпечення макроекономічної стабільності національної економіки, який комплексно враховує фінансово-економічні параметри, а також соціальні, політичні та маркетингові детермінанти, і повинен бути покладений в основу прогнозування та регулювання довгострокового соціально-економічного розвитку.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає державним, регіональним та галузевим науковим програмам і темам, зокрема тематиці наукових досліджень Сумського державного університету. Наукові результати, висновки та рекомендації були використані при виконанні науково-дослідних робіт: «Форсайт-прогнозування стійкості національної економіки: від соціо-еколого-економічних протиріч до конвергентної моделі» (№ д/р 0117U003932) враховано пропозиції щодо оцінювання рівня макроекономічної стабільності національної економіки; теми «Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування» (№ д/р 0117U003922) – щодо формування стратегій реформування механізмів управління національною економікою для забезпечення макроекономічної стабільності та соціального прогресу; теми «Розвиток механізмів управління інноваційною складовою економічної безпеки України» (№ д/р 0117U007024) – щодо вибору індикаторів макроекономічної стабільності національної економіки; теми «Моделювання та прогнозування соціо-економіко-політичної дорожньої карти реформ в

Україні для переходу на модель стійкого зростання» (№ д/р 0118U003569) – щодо конвергентного впливу соціальних та політичних детермінант макроекономічної стабільності національної економіки.

Дисертаційна робота виконана у контексті Основних напрямів фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр. (Постанова Президії НАНУ від 20.12.2013 № 179), основних засад реалізації державної стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/201).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та повнота викладу в опублікованих працях.

Наукові положення, що наводяться у дисертації Люльова О.В., є детально та всебічно дослідженими, достатньо обґрунтованими, що підтверджується основним змістом дослідження та переліком використаної літератури. При обґрунтуванні наукових положень, висновків та рекомендацій, дисертантом проведено комплексний аналіз і узагальнення фундаментальних положень економічної теорії, теорії державного регулювання національною економікою, загальної теорії систем, економічного прогнозування, макроекономічної динаміки. Отримані в роботі висновки і рекомендації достатньо обґрунтовані. Інформаційну базу дослідження склали зібрані і опрацьовані особисто автором офіційні матеріали Державного комітету статистики України, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, укази Президента України, дані Світового банку та Організації економічного співробітництва і розвитку, наукові монографії та публікації вітчизняних та зарубіжних авторів.

Основні наукові результати дослідження базуються на таких загальноприйнятих методах наукового пізнання як: методи логічного узагальнення та наукової абстракції; системно-структурний аналіз; метод TOPSIS; порівняльний та кластерний аналіз, метод головних компонент; метод моментів Ареллано–Бонда; метод Фішберна; узагальнений метод моментів GMM; метод рангової кореляції Спірмена; регресійний та статистичний аналіз, метод найменших квадратів.

У висновках відображаються результати теоретичного узагальнення та запропонованих теоретико-методологічних засад забезпечення макроекономічної стабільності національної економіки з урахуванням впливу соціальних, політичних і маркетингових детермінант.

Достовірність і обґрунтованість висновків та рекомендацій підтверджується використанням чинних нормативно-правових актів, що регламентують державну економічну політику. Висновки є логічно обґрунтованим підсумком проведеного дослідження та повністю відображають основні положення виконаної роботи та перспективні напрями практичного застосування її результатів.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується їх апробацією на наукових та

науково-практичних конференціях різних рівнів, публікаціями у наукових фахових виданнях України та періодичних виданнях інших держав.

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та науковими публікаціями Люльова О.В. дозволяє зробити висновок, що основні положення дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені в опублікованих за темою дисертації 49 наукових працях, загальним обсягом 35,94 д.а. (особисто автору належить 29,08 д.а.), з яких: 7 статей – у наукових виданнях, які входять до наукометричних баз Scopus та WebofScience.

Представлений автореферат дисертації у стислій формі передає основні положення дисертаційної роботи та не містить інформації, яка не наведена у дисертації.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Вивчення змісту дисертації, опублікованих наукових праць та автореферату дає підстави стверджувати, що найбільш суттєвими в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни:

1. Значний внесок в розвиток теоретико-методологічних розробок з досліджуваної проблематики автор здійснив, удосконаливши типологізацію підходів до розуміння сутності макроекономічної стабільності. Схвальної оцінки заслуговує виокремлення автором динамічного, рівноважного, функціонального, результатного, ресурсного, структурно-рівноважного та елементного підходів (стор. 47-50 дисертації, стор. 7-8 автореферату) до її трактування.

2. Важливим науковим здобутком автора є розроблення нового підходу до визначення сутності макроекономічної стабільності (п. 1.1., стор. 50 дисертації, стор. 8 автореферату), що дозволило виокремити такі її характерні риси, як: низький рівень волатильності зміни основних макроекономічних параметрів по відношенню до цільового тренду, динамічно-стійка або прогресуюча інституціональна, функціональна та ресурсна здатність до нівелювання негативних наслідків ендогенних та екзогенних трансформацій в національній економіці.

3. Автором удосконалено зміст базових параметрів макроекономічної стабільності національної економіки та її системоутворюючих детермінант (соціальної, політичної та маркетингової), напрямків їх взаємного впливу, а також механізмів урахування цього впливу в процесі прогнозування та регулювання довгострокового розвитку економіки. В цілому це формує основи нової системи управління національним господарством, зорієнтованої на забезпечення стабільного економічного розвитку (стор. 69-73 дисертації, стор. 11 автореферату).

4. Дисертантом узагальнено існуючі наукові підходи до оцінювання рівня макроекономічної стабільності національної економіки (стор. 133-134 стор. 12 автореферату). На цій основі дисертантом розробленню економіко-математичний інструментарій вимірювання рівня макроекономічної

стабільності з метою прийняття управлінських рішень в сфері державного регулювання розвитку національної економіки.

5. В роботі вдало та системно поєднано статичну складову макроекономічної стабільності та її циклічну компоненту, в межах запропонованого інтегрального індикатора, що дозволяє оцінити конверсію державної регуляторної політики щодо досягнення стабільного розвитку економіки (стор. 148-153 дисертації, стор. 13 автореферату). Удосконалений авторський підхід базується на врахуванні п'яти основних орієнтирів стабілізаційної політики держави (рівень зростання ВВП, безробіття, інфляції, зовнішнього боргу, сальдо державного бюджету) та дозволяє комплексно підійти до аналізу досягнення цілей макроекономічної стабільності національної економіки.

6. Позитивної оцінки заслуговує сформований науково-методичний підхід до визначення рівня соціального прогресу в національній економіці (стор. 199-203, стор. 14-15 автореферату), який дозволяє порівняти тенденції взаємного впливу рівня макроекономічної стабільності та соціального прогресу в Україні та країнах Європейського союзу, виявити випереджальний негативний вплив рівня соціального прогресу на макроекономічну стабільність національної економіки.

7. Для виявлення соціальних детермінант зростання рівня макроекономічної стабільності національної економіки автором на основі базових принципів концепцій σ - та β -конвергенції встановлено наближеність векторів реформ соціального сектору України та країн – нових членів ЄС (стор. 207-210, стор. 17-18 автореферату). Це сприяло визначенню драйверу реформ в Україні для досягнення макроекономічної стабільності національної економіки.

8. Науковий і практичний інтерес мають пропозиції автора щодо використання запропонованої методології вимірювання рівня соціального прогресу в контексті зростання національної економіки, який враховує вплив якісних та кількісних показників розвитку суспільства та дозволяє обґрунтувати взаємний вплив макроекономічної стабільності та соціального прогресу суспільства (стор. 216-217 дисертації, стор. 17-18 автореферату). Це створює додаткові передумови для розвитку соціального капіталу, необхідного для оптимізації макроекономічної динаміки в системі національної економіки

9. Заслужують на увагу пропозиції автора щодо формування стратегій реформування механізмів управління національною економікою для забезпечення соціально-економічного прогресу. При цьому важливим вбачається врахування автором прогнозованих часових горизонтів досягнення цільових параметрів та опис необхідних умов їх досягнення (п. 3.3., стор. 220-224 дисертації, стор. 18-19 автореферату).

10. Теоретичну та практичну цінність має розроблений автором методичний підхід до визначення ефективності інституціонального середовища (стор. 254-265 дисертації, стор. 20-21 автореферату), що базується на визначенні з використанням інструментарію нелінійного

економетричного моделювання сили й напрямку впливу політичних детермінант на макроекономічну стабільність національної економіки.

11. Запропоновані науково-методичні основи виявлення інтегрального впливу політичних інститутів на макроекономічну стабільність національної економіки (стор. 266-268 дисертації, стор. 22-23 автореферату). Наведений авторський підхід дозволив визначити ефекти ланцюгової реакції у взаємозв'язках між макроекономічною стабільністю національної економіки та ефективністю політичних інститутів, а також конвергентний вплив соціальної та політичної детермінант на макроекономічну стабільність національної економіки.

12. У роботі на стор. 341-344 дисертації емпірично підтверджено зв'язок між сприйняттям бренду країни нерезидентами та розробленим автором інтегральним індикатором результативності його використання. Це дозволило визначити умови перетворення бренду країни на динамічну маркетингову детермінанту зростання макроекономічної стабільності національної економіки.

13. Автором розроблено концептуальні засади реалізації заходів державного регуляторного впливу з метою перетворення бренду країни на динамічну маркетингову детермінанту зростання макроекономічної стабільності національної економіки (стор. 344-348 дисертації, стор. 26-27 автореферату). Це дозволило сформулювати авторський погляд на динамічну маркетингову детермінанту зростання макроекономічної стабільності, що враховує домінуючі в країні суспільно-ціннісні поведінкові моделі, відкритість суспільства до змін, пріоритети сумісно-роздільного господарювання, досягнення суспільного добробуту та часові горизонти в державному цілепокладанні.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Практичне значення дисертаційної роботи О.В.Люльова полягає в тому, що основні методологічні положення та запропоновані висновки використовуються в роботі організацій різних рівнів господарювання, зокрема на загальнодержавному рівні: щодо взаємозв'язку макроекономічної стабільності та рівня соціального прогресу – в діяльності Секретаріату Кабінету Міністрів України (довідка № 38-052/0/1-18 від 01.09.2018); щодо формування пріоритетів та першочергових заходів діяльності державних органів влади із забезпечення макроекономічної стабільності національної економіки – в діяльності Міністерства фінансів України (довідка № 31-18010-07/26352 від 04.10.2018); щодо оцінювання зв'язку між сприйняття бренду країни нерезидентами та макроекономічними індикаторами результативності його використання – в діяльності Української Асоціації маркетингу (довідка № 122/9 від 01.09.2018); щодо впливу ефективності діяльності органів державного управління у боротьбі з корупцією на макроекономічну стабільність – в діяльності Державної фіскальної служби України (довідка № 18/167-1 від 17.05.2018); щодо врахування впливу макроекономічної

стабільності на конкурентоспроможність та економічне зростання країни – в діяльності Спілки економістів України (довідка № 17/27 від 21.02.2018); щодо впливу бюджетних транзакцій держави та додаткових фінансових інтервенцій на макроекономічну стабільність національної економіки – в діяльності Спілки аудиторів України (довідка № 20/18 від 23.05.2018).

Основні результати дисертаційної роботи використовуються в методичному забезпечення навчального процесу Сумського державного університету при викладанні дисциплін: «Ефективність економічних систем», «Моделювання та прогнозування соціально-економічних систем», «Економічне прогнозування» (акт від 30.08.2018).

Використання теоретичних, науково-методичних та практичних результатів даного дисертаційного дослідження в практичній діяльності інших установ також дасть змогу більш ґрунтовно та комплексно підходити до прийняття управлінських рішень в сфері макроекономічної стабільності.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота за структурою, змістом, обсягом та оформленням відповідає вимогам МОН України що висуваються до написання докторських дисертацій. Об'єкт, предмет і мета дослідження визначені повно. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, які включають по три підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 448 сторінки. Робота містить 97 таблиць, 76 рисунків. Список використаної літератури – 418 джерел.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційного дослідження.

Відзначаючи достатньо високий науковий рівень та загальну позитивну оцінку дисертації Люльова О.В., варто виокремити деякі її положення, які мають дискусійний характер.

1. На жаль, не отримали розвитку теоретико-методологічні положення щодо місця макроекономічної стабільності національної економіки в системі забезпечення довгострокового економічного розвитку, на необхідності чого ставиться наголос в роботі. В дисертаційній роботі та тексті автореферату автором застосовуються словосполучення «довгострокова рівновага», «конвергентна довгострокова рівновага», «довгострокове економічне зростання» та ін., проте не наводиться їх змістовна характеристика. Дана проблематика, на нашу думку, потребує більш детального аналізу в дисертації в контексті вирішення поставлених дисертантом завдань (стор. 32, 49, 190 дисертації).

2. В роботі доцільно було б здійснити аналіз використання директив Європейського Союзу в сфері соціально-економічної діяльності та соціального прогресу, оскільки країни-еталони обрано з кола країн ЄС, а приведення у відповідність національного законодавства до європейських стандартів потребує виваженої державної політики оновлення стимулюючих важелів впливу в рамках сучасних реформ (стор. 148-150, 192-193 дисертації).

3. Науковий інтерес викликає запропонована автором динамічна модель, яка враховує рівень інтегрованості країни в глобалізаційні процеси в світовій економіці, ефективність державного управління, форму державного управління та кількість населення, для підтвердження гіпотези про взаємний вплив рівня макроекономічної стабільності національної економіки та соціального прогресу (стор. 216-217 дисертації). В той же час, економіко-математичні моделі повинні характеризуватися не тільки умовами, а й обмеженнями (економічними, фінансовими, соціальними, нормативно-правовими та ін.). На наш погляд, варто було б доповнити запропоновану динамічну модель відповідними обмеженнями, за умови дотримання яких дана модель працює коректно.

4. Роботу збагатили б, якщо в дисертації було приділена увага не тільки застосуванню індикаторів в процесі ідентифікації рівнів макроекономічної стабільності за окремими параметрами, про які автор наголошує у п. 1.2, стор. 71, 63 дисертації. Доцільно було б чіткіше обґрунтувати результати впровадження запропонованих показників в системі державного регулювання в різних сферах соціальної та економічної діяльності, зокрема навести умови їх використання та пояснити, яким чином запропоновані інтегральні індикатори можуть бути інтегровані в систему управління національною економікою та прийняття відповідних регуляторних рішень.

5. Автором також стверджується, що «стабілізаційні суспільно-ціннісні поведінкові моделі є однією з основних умов перетворення бренду країни на динамічну маркетингову детермінанту зростання макроекономічної стабільності». Звісно, це масштабне завдання для економіки будь-якої країни, що несе в собі відповідні можливості та загрози та потребує чіткого управлінського коригування. Автору варто було б узагальнити і систематизувати власні напрацювання в цьому напрямі у форматі розробленої концептуальної схеми з визначенням рівнів відповідальності та функцій стейкхолдерів (в т.ч. органів державної влади) в управлінні брендом країни, що посилює б ряд авторських висновків та рекомендацій (стор.346-349 дисертації; рис. 6 автореферату).

6. Автором досить ґрунтовно проведено аналіз можливих стратегій подальшого розвитку національної економіки, зокрема стверджується, що «...найкращі результати досягаються за реалізації другої стратегії, але для цього до 2047 р. необхідно забезпечити істотне зростання рівня інтегрованості України в глобалізаційні процеси у світовій економіці та ефективності державного управління» (стор.19 автореферату, таблиця 2). В той же час, в роботі не обґрунтовується економічний інструментарій досягнення такого цілепокладання.

Водночас окреслені дискусійні положення суттєво не знижують загальної позитивної оцінки дисертації та її високої якості в цілому.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота Люльова О.В. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею. Положення дисертаційної роботи містять наукову новизну

та мають практичну цінність. У роботі на підставі проведених досліджень отримано результати, які є суттєвим авторським внеском у вирішення наукової проблеми, що виявляється в розвитку відомих і розроблення нових теоретико-методологічних підходів до забезпечення макроекономічної стабільності з урахуванням впливу соціальних, політичних і маркетингових детермінант.

В роботі виконані вимоги, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, обґрунтовано актуальність обраної теми, запропоновані висновки та пропозиції, що наведені в роботі, є достовірними, містять наукову новизну. Автореферат є ідентичним за змістом дисертації та відображає основні її положення.

Основні положення дисертації доповідались на науково-практичних конференціях, опубліковані у наукових фахових виданнях, у т.ч. включених до міжнародних наукометричних баз, та у наукових періодичних виданнях інших держав з тематики дисертаційного дослідження.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що дисертація та автореферат в цілому відповідають вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами та доповненнями). Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загалом дисертація на тему «Макроекономічна стабільність національної економіки: соціальні, політичні та маркетингові детермінанти» заслуговує на позитивну оцінку, а її автор, Люльов Олексій Валентинович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

**професор кафедри економічної кібернетики
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктор економічних, професор**

Т.Г.Затонацька

